

Toruń, dnia 9 maja 2018 r.

dr hab. Bożena Kołosowska, prof. UMK
UMK w Toruniu
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
Katedra Rachunkowości Zarządczej

RECENZJA
rozprawy doktorskiej mgr. Dariusza Sobolewskiego
pt.
Wpływ wykorzystania funduszy pożyczkowych
na rozwój mikro i małych przedsiębiorstw przygotowanej pod kierunkiem
naukowym prof. dr hab. Beaty Zofii Filipiak

1. Podstawy formalne opracowania recenzji

Niniejsza recenzja została napisana w odpowiedzi na pismo Dziekana Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego prof. dr hab. Waldemara Tarczyńskiego z dnia 11 kwietnia 2018 r. (znak pisma: L.dz. 102/18/WW), informujące o powierzeniu mi funkcji recenzenta rozprawy doktorskiej mgr. Dariusza Sobolewskiego.

Recenzja ma na celu ustalenie, czy rozprawa spełnia wymogi określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tj. Dz. U. z 2017 r., poz. 1789).

Po zapoznaniu się z treścią rozprawy mgr. Dariusza Sobolewskiego i mając na uwadze ustawowe wymogi stwierdzam, że spełnia ona wymagania stawiane tego typu pracom naukowym. Stanowi, bowiem oryginalne rozwiązanie ważnego problemu naukowego, który dotyczy wpływu funduszy pożyczkowych na rozwój mikro i małych przedsiębiorstw. Dowodzi również, że Autor posiada ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie finanse oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych. Szczegółowe uzasadnienie mojej oceny zamieszczam poniżej.

Obejmuje ono: uwagi ogólne, uwagi dotyczące celu, hipotez i metod badawczych, układu rozprawy i jej zawartości oraz strony formalnej.

2. Uwagi ogólne

Na współczesną gospodarkę można spojrzeć od strony przedsiębiorstw w niej funkcjonujących. Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa odgrywają w niej dominujące znaczenie, ze względu na liczbę zarejestrowanych i aktywnie działających podmiotów, a także pełnią przez nie rolę w tworzeniu PKB. Jednakże działają one w bardzo niestabilnym

otoczeniu, z tego też względu, tak bardzo ważnym staje się stworzenie im dogodnych warunków do działania, a także przygotowanie odpowiednich instrumentów dostosowanych do ich specyfiki. W tym świetle niezmiernie istotna staje się rozprawa doktorska mgr. Dariusza Sobolewskiego, która włącza się w naukową dyskusję dotyczącą funduszy pożyczkowych, czy też innych źródeł finansujących rozwój mikro i małych przedsiębiorstw. Nakreślona w dysertacji tematyka jest niezwykle ważna z punktu widzenia teorii, jak i praktyki gospodarczej związanej z funkcjonowaniem sektora MŚP, a także działaniem rynku funduszy pożyczkowych działających w Polsce.

Recenzowana praca ma charakter teoretyczno-empiryczny. Jej przedmiotem są zarówno zagadnienia teoretyczne, jak i analiza empiryczna odnosząca się z jednej strony do mikro i małych przedsiębiorstw prowadzących bardzo zróżnicowaną działalność, a z drugiej do działalności funduszy pożyczkowych i instytucji zarządzających nimi, oferujących swoje produkty tymże podmiotom gospodarczym.

Pozytywnie oceniam fakt uzupełnienia badań ilościowych i ich analizy statystycznej o badania jakościowe, które umożliwiły bliższe poznanie mikro i małych firm korzystających z usług instytucji prowadzących fundusze pożyczkowe. Pozwoliło to również poznać punkt widzenia właścicieli przedsiębiorstw, którzy w większości potwierdzili, że instytucje prowadzące fundusze pożyczkowe mają pozytywny wpływ na rozwój prowadzonych przez nie firm. Bez wątplenia - opinie te niejako usankcjonowały zasadność dalszego funkcjonowania systemu funduszy pożyczkowych, odgrywającego coraz większą rolę w finansowaniu rozwoju przedsiębiorstw. Należy przy tym zwrócić uwagę, iż obserwowany jest niedostatek badań empirycznych w tym obszarze, wynikający przede wszystkim z trudności w pozyskaniu danych. Mogę jednoznacznie stwierdzić, iż niniejsze opracowanie mieści się w tym nurcie i dlatego wybór tematu uważam za trafny i w pełni zasługuje na omówienie w dysertacji doktorskiej.

3. Cel, hipotezy i metody badawcze

Przechodząc do merytorycznej oceny pracy należy stwierdzić, iż zgodnie z oczekiwaniem wyodrębniono w niej cele i hipotezy badawcze. Cel główny dysertacji, którym było: "opracowanie nowego podejścia do pomiaru rozwoju mikro i małych firm, opartego na syntetycznej mierze rozwoju zintegrowanego wraz z przedstawieniem kierunków i scenariuszy rozwoju tej grupy przedsiębiorstw, które wykorzystują usługi funduszy pożyczkowych" znajduje bezpośrednie odzwierciedlenie w temacie pracy, gdyż zmierza do pogłębionego

poznania mikro i małych przedsiębiorstw korzystających z funduszy pożyczkowych. Dodatkowo odnosi się także do oceny podmiotów zarządzających funduszami pożyczkowymi. Na akceptację zasługują, dobrze metodycznie sformułowane, trzy cele pomocnicze, które dotyczą:

- 1) "analizy wpływu barier rozwojowych na funkcjonowanie mikro i małych firm korzystających z usług instytucji prowadzących fundusze pożyczkowe,
- 2) weryfikacji istniejących oraz opracowania nowych finansowych miar rozwoju adekwatnych dla mikro i małych przedsiębiorstw,
- 3) opracowania scenariuszy wykorzystania funduszy pożyczkowych w kreowaniu rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw w zmiennych warunkach otoczenia".

Zasługują one na pozytywną ocenę, gdyż stwarzają pole do własnych badań i sformułowania autorskich konkluzji. Każdy z nich wnosi do tematu - nowe, logicznie poprawnie sformułowane obszary badawcze. Uważam, iż Autor rozprawy w sposób poprawny merytorycznie sformułował przedmiot i cele pracy. Jedyne w 1 celu pomocniczym zamieniłabym słowo: analizy na oceny, gdyż dotyczy on faktycznie oceny barier rozwojowych, a nie ich analizy. Wtedy pierwszy cel brzmiałby: (...) dotyczą:

1. "oceny wpływu barier rozwojowych na funkcjonowanie mikro i małych firm korzystających z usług instytucji prowadzących fundusze pożyczkowe.

Są one przy tym interesujące z naukowego, jak i utylitarne punktu widzenia, gdyż mogą mieć przełożenie na stworzenie praktycznych rozwiązań usprawniających wykorzystywanie środków finansowych z tego rodzaju źródeł.

W pracy przyjęto hipotezę główną oraz dwie hipotezy pomocnicze.

Hipoteza główna zakłada, że: „Rozwój działalności mikro i małych firm jest determinowany przez wykorzystanie środków funduszy pożyczkowych. Dlatego też istnieje potrzeba opracowania systemowych rozwiązań umożliwiających bardziej efektywne wykorzystanie środków oferowanych przez instytucje prowadzące fundusze pożyczkowe w finansowaniu rozwoju mikro i małych firm”. Proponowałabym podzielić hipotezę główną na dwie i wyodrębnić z niej hipotezę drugą: *Istnieje potrzeba opracowania systemowych rozwiązań umożliwiających bardziej efektywne wykorzystanie środków oferowanych przez instytucje prowadzące fundusze pożyczkowe w finansowaniu rozwoju mikro i małych firm* (bez: dlatego też).

Druga uwaga dotycząca hipotezy głównej odnosi się do niejasnego sformułowania opracowania systemowych rozwiązań, czy te rozwiązania mają być opracowane przez

instytucje zarządzające funduszami pożyczkowymi, czy też przez państwo? To można byłoby w hipotezie uszczegółwić.

Obok hipotezy głównej, sformułowane zostały także następujące **hipotezy cząstkowe (pomocnicze)**:

1. „Syntetyczna miara rozwoju firm korzystających z usług funduszy pożyczkowych, może pomóc firmom w ich ukierunkowywaniu na realizację strategii rozwojowych.
2. Opracowanie scenariuszy rozwoju firm korzystających z usług funduszy pożyczkowych może mieć pozytywne implikacje praktyczne zarówno dla działalności mikro i małych firm, jak i funkcjonowania instytucji prowadzących fundusze pożyczkowe”.

Uważam, iż zostały one sformułowane poprawnie, dobrze wskazują zamierzenia i założenia badawcze, wiążą się z celem głównym rozprawy.

Przedstawione w ten sposób problemy badawcze zasługują w pełni na pozytywną ocenę (z uwzględnieniem zaprezentowanych wcześniej uwag), gdyż stwarzają pole do własnych badań i formułowania autorskich konkluzji. Weryfikacja hipotezy głównej i hipotez pomocniczych dokonana została przy wykorzystaniu właściwych metod w sposób pokazujący na dobrą orientację Doktoranta w badanej problematyce.

Na pozytywną uwagę zasługuje fakt, iż Doktorant posłużył się wieloma metodami badawczymi. W pracy wykorzystano przede wszystkim krytyczną analizę literatury przedmiotu, czyli polskich i zagranicznych (głównie angielskich) książek i artykułów naukowych, a także aktów prawnych oraz raportów organizacji międzynarodowych, instytucji badawczych, metody indukcji, dedukcji i redukcji, elementy statystyki (miary położenia, korelacja liniowa, rozkład niezależności), elementy analizy strategicznej (metoda scenariuszowa) oraz ankietowanie uzupełnione o technikę wywiadu częściowo strukturyzowanego. Wykorzystano też we właściwy sposób metodę ekspercką. Ważnym elementem rozprawy są przeprowadzone badania ankietowe i pogłębiony wywiad częściowo strukturyzowany, wprowadzające obok badań ilościowych - bardzo ciekawe badania jakościowe.

Ogółem - pomimo wskazanych zastrzeżeń - oceniam, że problem badawczy i zamierzenia Autora w sformułowanych hipotezach zostały przedstawione rzeczowo, a przy tym Doktorant wyeksponował nowatorski element pracy, jakim jest opracowanie syntetycznej miary rozwoju zintegrowanego.

Takie wielokierunkowe spojrzenie na problem badawczy oceniam bardzo pozytywnie.

4. Układ i konstrukcja pracy oraz ocena merytoryczna pracy

Dla osiągnięcia sformułowanych celów pracy doktorskiej i udowodnienia postawionej hipotezy głównej i dwóch hipotez pomocniczych, przyjęto układ pracy obejmujący: wstęp, pięć rozdziałów, zakończenie, odpowiednie spisy oraz dwa załączniki. Oceniam strukturę pracy za kompletną z punktu widzenia przyjętego celu badawczego. Można stwierdzić, iż nie ma rozdziałów, czy też podrozdziałów pobocznie związanych z tematem pracy. Praca liczy łącznie 322 stron.

W rozdziale I zatytułowanym: "Determinanty rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw" Autor zwraca uwagę na różne definicje mikro i małego przedsiębiorstwa wynikające z obowiązujących regulacji prawnych, wskazuje na znaczenie tychże podmiotów w gospodarce rynkowej, a także na niezbędność przeprowadzania badań i obserwacji. Szczególnie istotny jest obszar dotyczący źródeł finansowania, a w tym finansowania zewnętrznego. Autor dokonuje przeglądu literatury i wyodrębnia bariery rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw. Wskazuje na zjawisko, tzw. „pasywności kredytowej” mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Jednocześnie ukazuje problem dyskryminacji kredytowej, jakiej ze strony banków odczuwają mikro i małe przedsiębiorstwa.

W rozdziale II zatytułowanym: "Pomiar rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw", Autor dokonał krytycznej analizy różnych metod pomiaru rozwoju, która dała podstawę do zaproponowania założeń odrębnego podejścia do pomiaru rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw wykorzystujących fundusze pożyczkowe. Zaprezentowane zostało nowe podejście w ocenie pomiaru rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw, a to, co oceniam pozytywnie to wyodrębnienie miar z grona wskaźników powszechnie wykorzystywanych w analizie finansowej.

W tymże rozdziale, Autor odniósł się do bardzo nieaktualnych danych statystycznych publikowanych przez GUS (2009 r.) odnoszących się do struktury podmiotów prowadzących różne formy księgowości, a w tym prowadzących księgi rachunkowe na zasadach zbliżonych do dużych firm. Wskazując jednocześnie na problemy z danymi niezbędnymi do oceny tychże podmiotów, czy też prowadzonych przez nie inwestycji. Autor przedstawia podstawowe metody oceny projektów inwestycyjnych, jak: NPV, wskaźnik zaktualizowanej wartości netto (NPVR), (s. 114), ponieważ są one powszechnie znane, mógł jedynie odnieść się do metod, które można wykorzystać w mikro i małym przedsiębiorstwie.

Na pewno pozytywnie można ocenić próbę opracowania założeń nowego podejścia do pomiaru rozwoju mikro i małych firm realizujących swoje strategie rozwojowe przy wykorzystaniu strategii finansowych opierających się na usługach świadczonych przez fundusze pożyczkowe. Interesujące jest zastosowanie opracowanych mierników do oceny wpływu instytucji prowadzących pożyczkowe na rozwój mikro i małych firm, ich wykorzystanie przez te instytucje podczas całego procesu udzielania pożyczek, a także przez właścicieli małych firm.

W rozdziale III, zatytułowanym: "Fundusze pożyczkowe jako czynnik rozwoju mikro i małych firm" przeprowadzono analizę zależności pomiędzy oceną zdolności pożyczkowej wykorzystywaną przez fundusze pożyczkowe, a miernikami rozwoju mikro i małych firm. Stanowiła ona podstawę do stworzenia metod pomiaru rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw.

Rozdział IV, zatytułowany: "Wpływ funduszy pożyczkowych na rozwój mikro i małych firm w wybranych województwach – w świetle badań empirycznych" zawiera propozycję wielopłaszczyznowego pomiaru wpływu funduszy pożyczkowych na rozwój mikro i małych firm. Z jednej strony pokazano wyniki badań, które umożliwiły dokonanie opracowania systematyki czynników i przesłanek decydujących o wyborze funduszy pożyczkowych w finansowaniu rozwoju mikro i małych firm. W tym celu przeprowadzono:

- badania pilotażowe wśród 5 przedsiębiorstw korzystających z funduszy pożyczkowych,
- główne badania,
- częściowo strukturyzowane indywidualne wywiady pogłębione, pozwalające ocenić wpływ funduszy pożyczkowych na rozwój mikro i małych firm. Co należy ocenić pozytywnie, to dobór próby badawczej, wskazując na rzetelność przeprowadzonych badań.

W rozdziale V, zatytułowanym: "Kierunkowe scenariusze kreowania rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw wykorzystujących usługi funduszy pożyczkowych" zaprezentowano rekomendacje dotyczące wykorzystania funduszy pożyczkowych przez mikro i małe przedsiębiorstwa. Autor wskazał na szerokie potencjalne zastosowanie syntetycznej miary rozwoju zintegrowanego w praktyce działalności mikro i małych firm oraz instytucji prowadzących fundusze pożyczkowe, a także wskazał przy tym na występujące zagrożenia w jego stosowaniu.

Za najmocniejszą stronę pracy uważam czwarty i piąty rozdział dysertacji, w których zaprezentowano badania i ich wyniki przeprowadzone na mikro i małych przedsiębiorstwach korzystających z funduszy pożyczkowych z województwa dolnośląskiego i wielkopolskiego. Bardzo interesujące były dodatkowe badania przeprowadzone w formie wywiadów

pogłębionych mających charakter badań jakościowych. Pozwoliły one zweryfikować postawione hipotezy badawcze, opracować koncepcję syntetycznej miary rozwoju zintegrowanego mikro i małego przedsiębiorstwa, a także scenariusze kreowania rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw wykorzystujących usługi funduszy pożyczkowych. W ramach wyników uzyskanych z przeprowadzonych badań Autor w interesujący sposób opracował „Kartę oceny wiarygodności mikro i małej firmy”.

5. Uwagi formalne

Formalna strona pracy nie budzi większych zastrzeżeń. Autor posługuje się poprawnym językiem. Praca jest napisana dobrym, przejrzystym, komunikatywnym stylem. Treść pracy wzbogacona jest licznymi wykresami, rysunkami. Są one bardzo przydatne w prezentacji wyników części empirycznej. Łącznie w rozprawie zaprezentowano 118 tabel, 38 wykresów i 23 rysunki.

Bibliografia została podzielona na: pozycje zwarte (358, w tym 63 w języku angielskim), artykuły (90, w tym 60 w języku angielskim), akty prawne (18), raporty (31), źródła internetowe (27) i inne (11). W pracy pojawiły się drobne błędy redakcyjne, np. s. 74, 79, s. 93., s. 98, s. 112.

Jak już wcześniej zaprezentowano, struktura pracy jest prawidłowa. Autor zadbał o prawidłowe zachowanie proporcji treści zawartych w poszczególnych rozdziałach dysertacji. Strona formalna pracy zasługuje na pozytywną ocenę.

6. Zalety rozprawy doktorskiej

Ogólna, pozytywna ocena pracy, za:

- trafny wybór tematu, jego istotne znaczenie poznawcze i przydatność praktyczna,
- dobry poziom merytoryczny,
- dążenie do całościowego objaśnienia podjętego tematu,
- wnikliwą analizę podjętych problemów,
- wielostronne badania empiryczne, których wyniki mają dużą wartość poznawczą i praktyczną.

W oparciu o studia literaturowe, wielopłaszczyznowe badania empiryczne obejmujące ocenę efektów zaangażowania środków pieniężnych oferowanych w postaci funduszy pożyczkowych, z jednej strony od instytucji je oferujących, a z drugiej wykorzystujących je podmiotów, Autor:

1. Zidentyfikował czynniki strukturalne i cykliczne determinujące rozwój mikro i małych przedsiębiorstw. Zbadał wpływ barier rozwojowych na funkcjonowania mikro i małych firm korzystających z usług instytucji prowadzących fundusze pożyczkowe.

2. Zweryfikował istniejące oraz opracował nowe finansowe miary rozwoju donoszące się do mikro i małych przedsiębiorstw.

3. Podjął próbę wskazania niezbędnych kierunków rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw wykorzystujących fundusze pożyczkowe.

4. Opracował założenie nowego podejścia do pomiaru rozwoju mikro i małych firm wykorzystujących usługi funduszy pożyczkowych, uwzględniającego zastosowanie syntetycznej miary rozwoju zintegrowanego, uwzględniającej wspólne podejście, łączącego cele funduszy pożyczkowych i firm.

5. Opracował syntetyczną miarę rozwoju zintegrowanego oraz scenariusze rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw wykorzystujących fundusze pożyczkowe. Może być narzędziem wspomagającym operacyjne planowanie środków finansowych przeznaczonych na realizację zadań związanych z udzielaniem pożyczek na finansowanie rozwoju przedsiębiorstw.

6. Zaproponował scenariusze rozwoju, które wspomagałyby planowanie przyszłości oraz finansowanie rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw. Dzięki nim zwiększyły się efektywność funkcjonowania podmiotów wykorzystujących fundusze pożyczkowe.

7. Stworzył modelowe rozwiązania w postaci scenariuszy decyzyjnych i procedur postępowania, co pozwoliło na zaproponowanie zmian w zakresie wykorzystania usług funduszy pożyczkowych wspierających rozwój mikro i małych przedsiębiorstw.

8. Stworzył przejrzyste i wymierne zasady planowania rozwoju firm w oparciu o scenariusze wraz z dostosowaniem do nich warunków finansowania, umożliwi instytucjom prowadzącym fundusze pożyczkowe zaprojektowanie swojej działalności w perspektywie bieżącej oraz długoterminowej. Stworzył narzędzie zarządcze, dające możliwość przewidywania skutków decyzji podejmowanych przez fundusze pożyczkowe.

7. Uwagi dyskusyjne o pracy doktorskiej

Tytuły wielu tabel w rozdziale III zawierają inny okres: lata 2008-2014, a dane w nich zawarte dotyczą jeszcze lat 2015 i 2016. (s. 141), tabela 3.15, tabela 3.16 (s. 142), 3.18 (s. 144), W tytule zaś rysunku 3.3. nie podano okresu (s. 143). Rysunek 3.1. prezentuje w tytule kapitały funduszy pożyczkowych w latach 2005-2014, zaś sam wykres odnosi się do dłuższego okresu,

bo sięga do lat 2016 (s. 127). Podobnie tabela 3.1. prezentuje liczbę instytucji prowadzących fundusze pożyczkowe i liczbę funduszy pożyczkowych w ramach, których udzielane były pożyczki w latach 2008-2014 (s. 127), zaś dane odnoszą się do roku 2016. Źródła pod tabelami są mało dokładne, nie podają miejsca opublikowania.

Brakuje legendy do wykresu 4.1. powodując, iż odczytanie zaprezentowanych danych jest niemożliwa (s. 184). Podobnie mało czytelny jest wykres 4.4. (s. 186), 4.7. (s. 188), 4.8. (s. 189), wykres 4.9. (s. 191), a co oznacza w zdaniu: blisko: Działalność handlowa (sklepy detaliczne, hurtownie) prowadzona jest przez blisko 8 firm (s. 193).

Autor wprowadził w swojej dysertacji określenie zdolności pożyczkowej, którą posługiwał się w stosunku do oceny dokonywanej przez fundusz pożyczkowy (w odróżnieniu od zdolności kredytowej prowadzonej przez bank). Niestety w trakcie dalszego wywodu nie odróżnia tego pojęcia i stosuje także określenie zdolności kredytowej ustalonej przez fundusz pożyczkowy (tabela 3.16 i 3.17, s.155 i dalej). Autor nie ustrzegł się powtórek w formułowaniu stwierdzenia, iż kategorie zdolności kredytowej są z reguły wyznaczane przez fundusz pożyczkowy na podstawie oceny finansowej i jakościowej (s. 155, s. 156). Podobnie wprowadzenie pojęcia wiarygodności pożyczkowej powinno być konsekwentnie przestrzegane w dalszych opisach, czego Autor nie stosuje. W tabeli 3.21. pokazującej macierz kategorii wiarygodności kredytowej (s. 159) w jej opisie znajduje się określenie kategorii zdolności pożyczkowej, czy nie powinno być wiarygodności pożyczkowej?

W zdaniu: „Prowadzone inwestycje rzutują na wysokość odpisów amortyzacyjnych, co jednocześnie ma wpływ na wysokość odprowadzanego podatku dochodowego ..(...)”, co określane jest efektem tarczy podatkowej, a nie dźwigni finansowej (s. 288).

Badanie korelacji pomiędzy relacją długości opóźnień w płatnościach zobowiązań do sytuacji firm związanych z utrzymaniem przez nie płynności uważam, że jest bezpodstawne. To są oczywiste zależności wynikające m.in z definicji płynności. Podobnie badanie relacji pomiędzy zwiększeniem odpisów amortyzacyjnych a zmniejszaniem podatku jest bezpodstawne, gdyż amortyzacja będąca kosztem w oczywisty sposób pomniejsza podstawę obliczania podatku, tym samym zmniejsza wysokość odprowadzanego podatku.

Recenzent oczekuje od Autora (na publicznej obronie pracy) ustosunkowania się w następującej kwestii:

1. Jak Pan ocenia próbę badawczą, w jaki sposób ją dobierał, jakie problemy pojawiły się podczas ich realizacji. Jakimi cechami charakteryzowały się podmioty, które były podstawą doboru celowego do dalszych badań jakościowych?

2. Czy występowanie dotacji dla mikro i małych przedsiębiorstw obok form pożyczkowych ma wpływ na mniejsze wykorzystanie funduszy pożyczkowych?

3. Jak widziałby Pan szersze wykorzystanie rozwiązań przedstawionych w pracy?

8. Konkluzja

Zasygnalizowane w recenzji uwagi i podniesione dyskusyjne kwestie w niczym nie umniejszają generalnej pozytywnej oceny rozprawy doktorskiej. Doktorant wykazał predyspozycje badacza naukowego, dobre umiejętności formułowania problemu naukowego i obrony stawianych hipotez badawczych. Magister Dariusz Sobolewski w sposób ciekawy, oryginalny zrealizował postawione w pracy cele badawcze, uzyskane zaś wyniki badań porządkują i poszerzają wiedzę na temat funduszy pożyczkowych finansujących cele rozwojowe mikro i małych przedsiębiorstw, pozwalając zweryfikować sformułowane hipotezy. Mogą mieć określone zastosowanie praktyczne.

Reasumując uważam, że recenzowana dysertacja doktorska mgr. Dariusza Sobolewskiego zasługuje na pozytywną ocenę merytoryczną i spełnia wymogi stawiane tego typu opracowaniom. Stanowi zwarte, aktualne opracowanie, poprawnie zredagowane od strony merytorycznej i językowej o istotnych walorach poznawczych. Podjęte w niej rozważania zasługują na docenienie. Każdy z wyodrębnionych rozdziałów zawiera określony problem, istotny dla realizacji podjętego tematu. Podjęty w rozprawie temat oceniam, jako trudny do zaprezentowania od strony empirycznej, stąd na pozór niewielka liczba badanych w wywiadzie pogłębianym spółek – 24 – nie budzi moich zastrzeżeń. Cele pracy zostały osiągnięte, a badania zostały przeprowadzone poprawnie. Przystawione w recenzji uwagi dyskusyjne, mają na celu doskonalenie recenzowanej rozprawy i nie podważają jej pozytywnej oceny.

Podsumowując mogę stwierdzić, że rozprawa doktorska mgr. Dariusza Sobolewskiego pt. *Wpływ wykorzystania funduszy pożyczkowych na rozwój mikro i małych przedsiębiorstw* spełnia wymogi merytoryczne i formalne stawiane pracom doktorskim w art. 13, ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym. Wnoszę, zatem o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie Doktoranta do publicznej obrony przedłożonej rozprawy.

3. Sobolewski